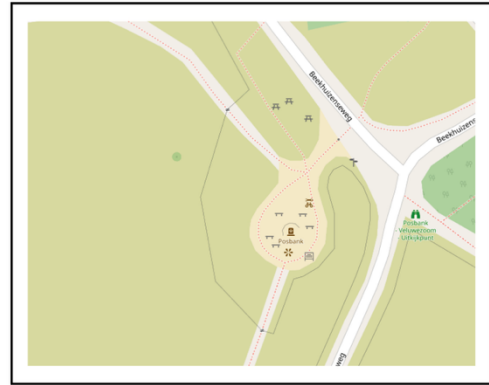

Herinneringsbank De Posbank
Beekhuizenseweg
6991 JM Rheden

Monumentgegevens

Monumentnummer 0000736
Inschrijving register 19 april 2023
Kadastrale aanduiding Rheden B 893

Historie en ligging:

Deze beschrijving is gemaakt naar aanleiding van een verzoek van de Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal tot aanwijzing van de G.A. Posbank als gemeentelijk monument. De bank is in 1921 geplaatst op initiatief van de Algemeene Nederlandsche Wielrijdersbond ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum (in 1918) van dhr. G.A. Pos, tweede voorzitter en hoofdconsul van de ANWB Toeristenbond voor Nederland, zoals ook op de steen met opschrift in de bank te lezen is:

G.A.POS
TWEDE VOORZITTER
EN HOOFDCONSUL VAN DEN ANWB
TOERISTENBOND VOOR NEDERLAND
1893 7 MEI 1918

Het ontwerp is van architect J.H.W. Leliman (Amsterdam, 26 augustus 1878 - Baarn, 7 april 1921). Het is een symmetrisch aangelegde, halfronde gedenkbank van baksteen met een zitting van graniet. De bank is geplaatst op een cirkelvormig plateau, eveneens van metselwerk. Aannemer Gerrit Bennink (1869-1936) uit Rheden verzorgde de bouw van de bank. Op 24 mei 1921 werd de bank, in aanwezigheid van dhr. Pos en o.a. burgemeester Henri Petrus Johan Bloemers (1880-1947) van de gemeente Rheden, feestelijk onthuld.

Stedenbouwkundige/landschappelijke context

De Posbank staat op de splitsing van de Schietbergseweg en de Beekhuizenseweg op een hoogte van 90 meter boven NAP. Op dit punt, voorheen de Posberg geheten, komen alle verharde wegen samen. De locatie biedt uitzicht over het Herikhuizerveld (in de volksmond ook bekend als de Posbank), het IJsseldal, Arnhem, de Achterhoek en de Liemers tot in Duitsland. Ook het nabijgelegen paviljoen draagt de naam De Posbank.

Het Herikhuizerveld is een heuvelachtig heidegebied dat deel uitmaakt van het Nationaal Park Veluwezoom. Het gebied is vernoemd naar de nabijgelegen voormalige boerderij Herikhuizen. In het gebied bevinden zich diverse droogdalen met een steile wand aan de ene zijde en een meer glooiende wand aan de overzijde. Vanaf het uitzichtpunt is goed te zien hoe het smeltwater na de laatste ijstijden diepe dalen uitgesleten heeft op de rand van het zuid- oostelijke Veluwemassief.

In 1921 was de bank het enige object dat boven de uitgestrekte heidevelden van de Zuid-Veluwe zichtbaar was. Gezien de vele foto's en prentbriefkaarten van de Posbank, was de bank (en het omliggende gebied) ook toen al een nationale toeristische attractie.

De bank heeft een strategische ligging op de splitsing van de wegen en er is een duidelijke samenhang tussen de landschappelijke context en de positionering van de bank, met het weidse uitzicht over de omgeving.

Architectonische verschijningsvorm

De Posbank kenmerkt zich door soberheid en ambachtelijk materiaalgebruik.

De in kruisverband gemetselde bakstenen bank is halfrond en symmetrisch van opzet, met aan weerszijden haaks geplaatste steunberen, als beëindiging van de ronding. Deze steunberen steken iets door en dienen als zodanig voor de oplegging van de zitting van de bank. Aan de achterzijde zijn ook twee steunberen geplaatst. Het metselwerk van de ronding wordt aan de bovenzijde beëindigd door een anderhalf steens hoge rollaag, met een breedte van twee stenen. Ook de verlaagde doorstekende delen van de steunberen aan de zijkanten worden aan de bovenzijde beëindigd door een anderhalf steens hoge rollaag, met een breedte van twee stenen. De steunberen verspringen ter plaatse van de aansluiting op de rugleuning een halve koppenmaat. Ze sluiten met boerenvlechtwerk aan op de rugleuning van de bank.

De granieten steen in de rugleuning van de bank vertelt de reden waarom dit monument is opgericht:

G.A.POS
TWEEDE VOORZITTER
EN HOOFDCONSUL VAN DEN ANWB
TOERISTENBOND VOOR NEDERLAND
1893 7 MEI 1918

HIJ EFFENDE BANEN VOOR
HET VREEDZAAM VERKEER
TUSSCHEN DE VOLKEN

DUIZENDEN BRACHT HIJ
IN EN TOT DE NATUUR

DEN NEDERLANDERS DEED HIJ
NEERLANDS SCHOONHEID KENNEN
WAARDEEREN EN LIEFHEBBEN

Onder de plaquette is een rollaag van drieklezoren aanwezig, aan weerszijden van de plaquette gaat deze over naar een halfsteens rollaag. Onder de zitting van de bank is een steens rollaag aangebracht. De granieten zitting van de bank volgt de halfronde vorm, is verdeeld in 4 segmenten en is opgelegd in het baksteen muurwerk.

De bank is geplaatst rondom een rond gemetseld plateau en is voorzien van een tweetal treden rondom. De treden zijn twee strekken breed en worden gevormd door een koppenlaag en een halfsteens rollaag. De trap wordt onderbroken door 2 lage muurtjes, die spiegel symmetrisch zijn geplaatst ten opzichte van de steunberen aan de achterzijde van de bank. De hoogte ervan is gelijk aan die van de bovenzijde van het plateau. Het plateau zelf is gelegd in molenwiekverband en rondom afgewerkt met een steens rollaag.

Cultuurhistorische context

Het omliggende gebied De Posbank is een bekend natuurgebied. Het ontleent zijn naam aan de halfronde stenen bank die ter ere van het 25-jarig jubileum van dhr. G.A. Pos als ANWB-bestuurder geplaatst werd. Het wordt door velen gezien als één van de mooiste plekken op de Veluwe. Sinds 1914 gaf G.A. Pos als hoofdconsul leiding aan het ANWB-consulcorps. Deze groep vrijwilligers hield zich onder meer bezig met het verzamelen van toeristische informatie voor leden. Pos was een netwerker pur sang en zeer actief op gebieden als binnenlands toerisme en landschapsbescherming. De Posbank staat symbool voor de rol van de ANWB bij het veiligstellen van het Nederlandse landschap.

Op 28 maart 1918 werd een brief verstuurd, namens de 'Commissie der G.A. POS-hulde, waarin gevraagd werd om een bijdrage voor 'eene monumentale Herinneringsbank met toepasselijk inschrift' voor het jubileum van de Heer G.A. POS. De bank moest geplaatst worden op 'een der daarvoor het meest in aanmerking komende, hoog-gelegen en dus fraaie punten in het midden van ons land, liefst aan een der hoofdwegen van toerisme'.

Op 24 mei 1921 werd de bank, in aanwezigheid van dhr. Pos, feestelijk onthuld. Toenmalig burgemeester H.P.J. Bloemers van de gemeente Rheden was één van de sprekers op deze feestelijke dag. Hij sprak daar zijn grote waardering voor het werk van dhr. Pos uit en wees er toen al op hoe de Bond door het juiste inzicht van zijn bestuurders van wedstrijdvereniging al gauw een toeristenvereniging was geworden, waarop de spreuken op de bank ten volle van toepassing zijn. Hij was medeverantwoordelijk voor de locatiekeuze van de bank. Tijdens zijn toespraak bracht hij hulde aan het werk van de ANWB in het belang van land en volk en achtte zich gelukkig dat hij dhr. Pos, die zoveel voor het toerisme had gedaan, binnen de grenzen van zijn gemeente mocht huldigen. Burgemeester Bloemers werd in 1936 benoemd tot voorzitter van de ANWB.

Het oprichten van een stenen bank als dank voor bewezen diensten van een lokale notabele of groep van personen of herinnering aan momenten of personen die van groot belang werden geacht in die tijd, is een typisch Nederlandse gewoonte tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw. De banken zijn opgedragen aan een persoon of een collectief door middel van een opschrift. Het merendeel van deze herinneringsbanken is opgericht ter herdenking van (plaatselijk) bekende personen (burgemeester, industrieel of kunstenaar bijv.). De meeste herinneringsbanken zijn voornamelijk rechthoekig van vorm, maar er is vooral in Gelderland een kleine concentratie halfronde banken. Voorbeelden zijn, naast de Posbank, de Wilhelminabank in Velp (1923; in 2021 aangewezen als gemeentelijk monument), de Geërfdenbank in Rozendaal (1924) en de Tellegenbank in Park Sonsbeek in Arnhem (1928). In de gemeente Rheden doet zich daarmee de bijzondere situatie voor dat er binnen een periode van drie jaar drie monumentale herdenkingsbanken zijn opgericht. De Geërfdenbank staat weliswaar op Rozendaals grondgebied, maar alle drie de banken zijn eigendom van de gemeente Rheden. Als ensemble van drie halfronde gemetselde banken zijn ze uniek in Nederland.

De banken hebben, naast het levend houden van een herinnering, ook nog een tweede functie. Zij nodigen uit tot een moment van rust, het genieten van de natuur en van het uitzicht vanaf de bank. De halfronde vorm nodigt bovendien uit voor een praatje tussen de mensen die erop plaats nemen.

De ontwerper van de Posbank was de landelijk bekende architect Johannes Hendrik Willem (Willem) Leliman (Amsterdam, 26 augustus 1878 - Baarn, 7 april 1921). Leliman werd geboren als zoon van de bekende architect J.H. Leliman. Hij begon zijn bouwkundige carrière met een opleiding aan de Polytechnische School te Delft. In 1899 studeerde hij hier af en kreeg de titel bouwkundig ingenieur. Na enige tijd als architect in Amsterdam te hebben gewerkt, vestigde hij zich in Baarn. In 1908 trouwde hij daar met de tien jaar oudere Maria Emalia Bosch. Hij liet er in zijn eigen huis in de Leli bouwen. In 1921 stierf hij te Baarn, ruim een maand voor de onthulling van de bank.

Het gebouwde oeuvre van Willem Leliman wordt vooral gekarakteriseerd door woningbouwcomplexen en villa's. Daarnaast bouwde hij ook enkele bedrijfsgebouwen en twee kerken. Hij had grote belangstelling voor de volkshuisvesting, waarbij de uit Engeland overgewaarde tuinstadgedachte zijn grootste inspiratiebron vormde. Zo ontwierp hij in Rheden in 1922, in opdracht van Bouwvereniging Rheden een complex van negen dubbele woningen. Het complex was symmetrisch en ruim opgezet, met vrijstaande panden op grote percelen. De diepe achtertuinten boden de mogelijkheid om zelf groenten en fruit te telen en in het schuurtje was ruimte voor (één of meer) varkens of geiten. Het oorspronkelijke ontwerp is grotendeels bewaard gebleven. De woningen waren bedoeld voor de huisvesting van de arbeiders van betonfabriek De Meteor en de NV machine- en motorenfabriek Thomassen & Co, die zich in het begin van de twintigste eeuw in het dorp vestigden. Deze woningen zijn een belangrijk voorbeeld van volkshuisvesting in Rheden in de periode tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog en staan op de gemeentelijke

monumentenlijst. Ook het schoolgebouw aan de Vondellaan 3 in Velp is van zijn hand. Dit pand uit 1924, in de UM 1800- stijl, heeft geen status.

In 1915 ontwierp Leliman als bestuurslid van de ANWB ook de eerste wegwijzers voor fietsers, in de vorm van een paddenstoel en een paal met borden. In de directe nabijheid van de Posbank zijn nog steeds een paddenstoel en een wegwijzer aanwezig.

In 1917 schreef Leliman met K. Sluyterman het boek 'Het moderne landhuis in Nederland'. Vanaf 1919 was hij lid van de Rijkscommissie voor de Monumentenzorg. Hij speelde ook een belangrijke rol in de totstandkoming van het Nederlands Architectuurinstituut. Ook was hij twintig jaar redacteur van het tijdschrift 'De Bouwwereld'.

De Posbank is, naast de door hem ontworpen wegwijzers voor fietsers, een aanvulling op zijn oeuvre van voornamelijk woonhuizen.

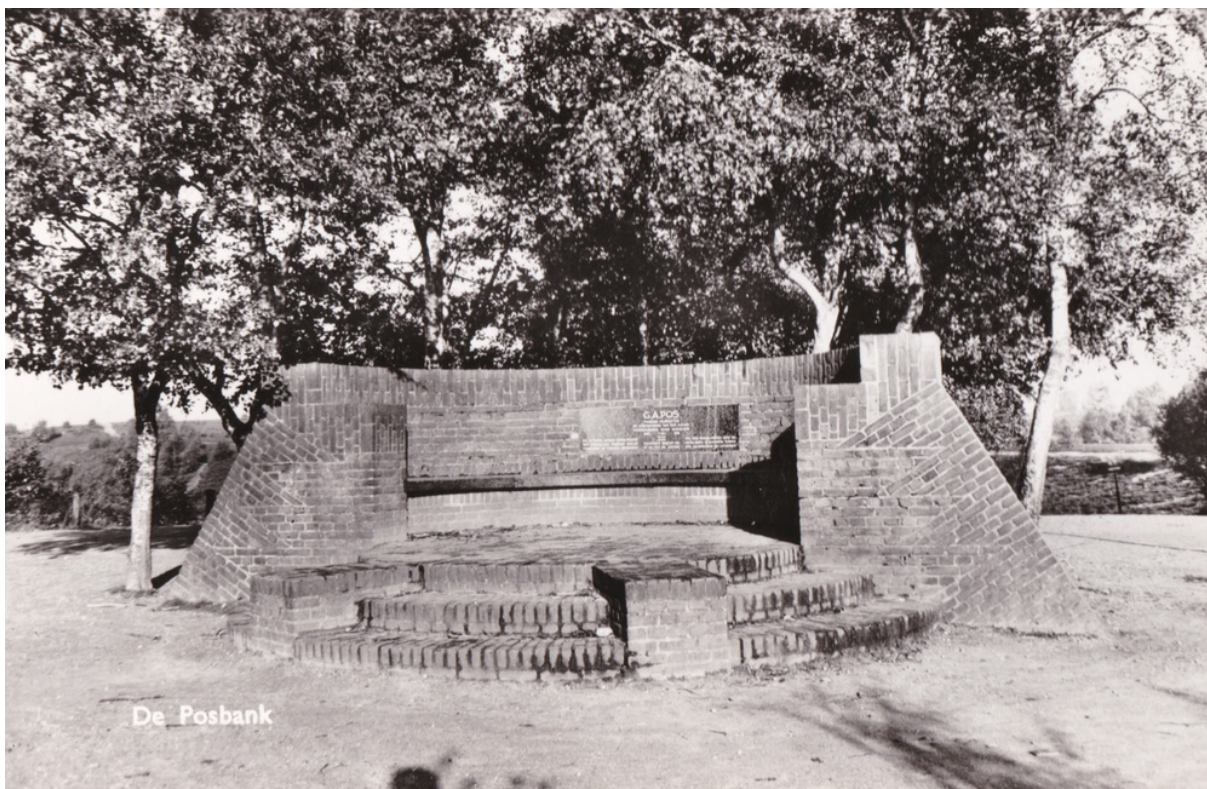
Waardering

De Posbank is van stedenbouwkundig/landschappelijk belang voor de gemeente Rheden in het algemeen en het dorp Rheden in het bijzonder als beeldbepalend object op een strategisch punt in het natuurgebied De Posbank. De bank biedt een uniek uitzicht over de omgeving.

De Posbank van architectuurhistorisch belang vanwege de karakteristieke, halfronde vormgeving en zorgvuldige detaillering. De bank is nog in zijn oorspronkelijke vorm en opzet aanwezig, inclusief het gemetselde plateau. Het is één van de weinige ronde herinneringsbanken in Nederland. De combinatie van de relatief zeldzame ronde herinneringsbanken met de herinnering aan de persoon die veel voor het natuurschoon in Nederland en in het bijzonder het Nationaal Park Veluwezoom heeft betekend, maakt de bank uniek in zijn soort. Daarom is dit object van belang voor het dorp Rheden en de gemeente Rheden vanwege de typologische waarde en de zeldzaamheidswaarde. Tezamen met de Wilhelminabank in Velp en de Geërfdenbank in Rozendaal vormt de bank ook een ensemble van dat uniek is in Nederland.

De Posbank is van cultuurhistorisch belang als een tastbaar stuk geschiedenis dat herinnert aan het zilveren jubileum van de heer Pos als lid van het dagelijks bestuur van de ANWB. De bank is in 1921 geplaatst op initiatief van de ANWB ter gelegenheid van het zilveren jubileum van de heer Pos en voorziet in een blijvende herinnering aan hem, architect J.H.W. Leliman, de ANWB en het omliggende natuurgebied en neemt daarom een belangrijke plaats in binnen de lokale geschiedenis van Rheden.

De Posbank voldoet aan de eerste twee (basis)criteria voor plaatsing als gemeentelijk monument en de criteria 3a, 3b, 3d, 4a, 4b, 4c, 4e, 5a, 5c en 5d van de Erfgoedverordening Rheden 2017. De monumentale waarde van de bank wordt daarom als hoog beoordeeld.

De Posbank

Collectie Jos Leeman